

MYKOLAS ROMERIS UNIVERSITY

Audrius Bitinas

**PENSION SYSTEM MODELS AND MANAGEMENT TENDENCIES
IN THE EUROPEAN UNION**

Summary of Doctoral Dissertation
Social Sciences, Management and Administration (03 S)

Vilnius, 2008

The dissertation was written during the period of 2003-2008 at Mykolas Romeris University

Scientific supervisor:

Prof. Dr. Kęstutis Masiulis (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Management and Administration - 03 S)

The Doctoral Dissertation will be defended at the Management and Administration Research Council at Mykolas Romeris University:

Chairman of the Council:

Prof. Habil. Dr. Vygandas Kazimieras Paulikas (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Management and Administration - 03 S)

Members:

Prof. dr. Eugenijus Chlivickas (Vilnius Gediminas Technical University, Social Sciences, Management and Administration - 03 S)

Assoc. Prof. Dr. Arvydas Guogis (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Management and Administration - 03 S)

Dr. Tomas Davulis (Vilnius University, Social Sciences, Law - 01 S)

Prof. Dr. Kęstutis Masiulis (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Management and Administration - 03 S)

Opponents:

Prof. Habil. Dr. Borisas Melnikas (Vilnius Gediminas Technical University, Social Sciences, Management and Administration - 03 S)

Prof. Dr. Vladimiras Obrazcovas (Mykolas Romeris University, Social Sciences, Management and Administration - 03 S)

The public defense of the Doctoral Dissertation will take place at the Management and Administration Research Council at Mykolas Romeris University on the 21th of May 2008 at 10:00 AM in the Conference Hall of Mykolas Romeris University (Room I-414).

Address: Ateities g. 20, LT-08303, Vilnius, Lithuania.

The summary of the Doctoral Dissertation was sent out on the 16th of April 2008.

The Doctoral Dissertation may be reviewed at the Lithuanian National Library of Martynas Mažvydas (Gedimino ave. 51, Vilnius, Lithuania) and the Library of Mykolas Romeris University (Ateities str. 20, Vilnius, Lithuania).

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETAS

Audrius Bitinas

**PENSIJŲ SISTEMŲ MODELIAI IR VALDYMO TENDENCIJOS EUROPOS
SAJUNGOJE**

Daktaro disertacijos santrauka
Socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas (03 S)

Vilnius, 2008

Disertacija rengta 2003-2008 metais Mykolo Romerio universitete

Mokslinis vadovas:

prof. dr. Kęstutis Masiulis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas - 03 S)

Disertacija ginama Mykolo Romerio universiteto Vadybos ir administravimo mokslo krypties taryboje:

Pirmininkas:

prof. habil. dr. Vygandas Kazimieras Paulikas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas - 03 S)

Nariai:

prof. dr. Eugenijus Chlivickas (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas - 03 S)

doc. habil. dr. Arvydas Guogis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas - 03 S)

dr. Tomas Davulis (Vilniaus universitetas, socialiniai mokslai, teisė - 01 S)

prof. dr. Kęstutis Masiulis (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas - 03 S)

Oponentai:

prof. habil. dr. Borisas Melnikas (Vilniaus Gedimino technikos universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas - 03 S)

prof. dr. Vladimiras Obrazcovas (Mykolo Romerio universitetas, socialiniai mokslai, vadyba ir administravimas - 03 S)

Disertacija bus ginama viešame Vadybos ir administravimo mokslo krypties tarybos posėdyje 2008 m. gegužės 21 d. 10 val. Mykolo Romerio universiteto konferencijų salėje (I-414 aud.).

Adresas: Ateities g. 20, LT-08303, Vilnius, Lietuva.

Disertacijos santrauka išsiųsta 2008 m. balandžio 16 d.

Disertaciją galima peržiūrėti Lietuvos Nacionalinėje Martyno Mažvydo (Gedimino pr. 51, Vilnius, Lietuva) ir Mykolo Romerio universiteto (Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva) bibliotekose.

Thematic actuality. Questions on the pension system reform in Lithuania are becoming more and more actual. The actuality of the pension system reform is conditioned by the social-economic situation in Lithuania. According to the data of EUROSTAT, expansions on pensions in Lithuania were only 63,2 GDP in 2004 compared to a total of EU-15. It is forecast that a number of elderly people will grow from 15 percent in 2004 to 26,7 percent in 2050. It means that expenses on pensions will increase because of growing number of pensioners; accordingly, the level of social insurance has to be raised. From 1995 to 2006 an average level of state social insurance pension in Lithuania more than trebled but the level of average pension is still less than minimum pension of EU – 15. Reformation of pension system of Lithuania is also stimulated by the European Union membership and participation in the social policy of the European Union.

The European Union institutions clearly define a task of the European social policy: to preserve and develop European social model by using effective measures¹. A valuable experience of the European Union pension systems models has to be accepted for the development of the pension system model in Lithuania due to the fact that no common European social model exist. The high economic and social development level is characteristic for some states (i.e., Sweden, Netherlands); consequently the analysis of the European Union (e.g. the United Kingdom, Sweden, Netherlands, France, Germany, Italy, Spain) and Lithuanian pension system models carried out in this work can help to evaluate a status of Lithuanian pension system and to determine reform tendencies.

Actuality of the topic is proved by the legal acts. The Lithuanian Convergence program 2006 states that though a number of pensioners will increase fast and due to a low birth rate and emigration numbers of active people will decrease in the third decade of this century, the financing of social security system must ensure sustainable social guarantees². The Lithuanian National Report on the adequate and sustainable pensions strategy 2005 points out that an average social insurance pension (having indispensable pension record) in 2005 was only 45,8 percent of a total average net salary. 2003 pension system reform was financed by the State social insurance fund; it means that the problem of social insurance pension replacement rate remains urgent³.

The European Commission Report on the adequate and sustainable pensions strategy 2006 outlines that the main problems of the European Union states are the ageing society and increase of life expectancy; thus, spending on pensions is growing⁴. It emphasizes that governments should

¹ Opinion of the European Economic and Social Committee on the agenda of social policy 2005. Brussels. COM(2005) 33 final // Official journal. 2005, Nr. C 294/14.

² Resolution of the Government of the Republic of Lithuania on Lithuanian Convergence program 2006, adopted on 8 December, 2006 No. 1230 // Valstybės žinios. No: 136-5162.

³ Ministry of social protection and labour. Lithuanian national report on sustainable and adequate pensions 2005. – Ministry of social protection and labour, 2005.

⁴ European Commission. Synthesis report on adequate and sustainable pensions, 2006.

encourage the elderly to stay in the labour market, to establish clear relationship between social insurance contributions and pensions and to improve management of the pension system. The significant factor, determining the efficiency of the pension system reform, is that pension system reform has to be implemented according to the long-term strategy and private pension schemes have not to reduce a sustainability of social insurance pensions.

EUROSTAT states that a pension system can not be considered as a part of the social protection system if the government can not guarantee benefits for a majority of pension system participants. Funded defined contribution pension schemes managed by the state can not also be considered as a part of the social protection system. Lithuanian 2003 funded pension system reform partly reduced guarantees, sustainability and adequacy of the social insurance pensions.

The critical point of view relating to the reduction of pension system guarantees is presented by the Lithuanian authors. P. Gylys states that the experience of some East European states showed that contributory funded pension schemes were established without deep analysis of the reform consequences and the reform results were worse than forecasted (Gylys, 2002). Evaluating 2003 pension system reform, R. Lazutka points out that primary objective of the pension reform was the state protection for corresponding businesses not for private individuals who failed to understand that participation in those pension schemes could hardly ensure more social safety. According to A. Guogis, such a solution of pension system problems only recedes (but not approaches) a vision of “social Europe” still further (Guogis, 2004).

Changes in the public administration system are analysed by A. Augustinaitis, B. Melnikas, E. Chlivickas, V. Domarkas, A. Raipa. Tendencies of welfare state are analysed by V. Smalskys, A. Guogis, P. Gylys, R. Lazutka.

Among the numerous foreign authors on the topic of management efficacy could be marked N. Thom and A. Ritz, F. Garter, J. Machler, J. Nickolson. J. E. Lane states that the concept of public administration has been transformed into the concept of efficient management. This concept means that efficiency is more important than rules, efficacy than legitimacy, flexibility than responsibility (Lane, 2001). Ch. Pollitt and G. Bouckaert emphasize that reforms in the public administration sector have to reinforce the control of political bureaucracy, stimulate flexibility and innovations, provide a high priority for saving, reduce a number of civil servants, ameliorate (increase) the personnel’s motivation, strengthen management responsibility, create more one function agencies, improve programs’ coordination, increase efficiency and reduce expenses (Pollitt, Bouckaert, 2003). According to the statements of the foreign scientists, the efficiency of the management of the pension system could be improved by introducing new management methods.

Other foreign authors (O. Chagny, G. Dupont, H. Sterdyniak, P. Veroni, B.H. Casey, E. Fultz, M. Ruch) analyse pension systems and pension system reforms. C. Gillion affirms that the most efficient solution of expenses reduction is the combination of the reduction of pension level, the increase of women and unemployed persons participation in the labour market. N. Barr suggests that pay-as-you-go and funded system depends on the demographical, political factors and macro economic indicators (Barr, 2003). A. Euzeby points out that it is necessary to battle against the ideas advantageous to the reduction of social security (Euzeby, 2007). G. Esping-Andersen states that privatization of social security is not a good solution for reforming social security system because private pension funds act on the base of tax deduction (i.e. subsidized by companies and people) and private funds administration costs are not less than state social insurance schemes (Esping-Andersen, 1996). In M. Castells's opinion, more attention must be turned to the state policy wishing to create welfare state and execute the policy of strategic development (Castells, 2006). M. Cichon notices that despite globalization, Europeans should defend their social security systems because they are the source of welfare, living standards and social justice (Cichon, 2007).

The scientific problem. The scientific problem of this study is to identify pension system models in the European Union using theoretical and empirical methods and to analyse pension system management tendencies.

Neither the complex research methodology of the pension guarantees, adequacy and sustainability have been developed nor scientific investigations have been conducted in Lithuania so far.

The theses defended:

1. As no common European social model exists, North Europe, Continental Europe, South Europe, Anglo-Saxon, hybrid and East Europe pension system models are distinguished.
2. The Lithuanian pension system model which has been created according to Continental Europe pension system model, has East Europe pension system elements. However, 2003 funded pension system reform introduced the elements of Anglo-Saxon pension system model as well.
3. According to the tendencies of pension system reforms in the European Union states, it is considered appropriate not to reduce a part of state social insurance pensions.

The aim of this study is to identify both pension system models in the European Union states and the tendencies of the pension system reforms using theoretical and empirical methods to evaluate pension system guarantees, adequacy and sustainability. To achieve the purpose of this study the following **objectives** should be solved:

1. To identify pension system models using theoretical and empirical methods;

2. To analyse pension system reform preconditions in the legal, social, economic and management point of view and to perform pension system management tendencies in the European Union states.
3. To perform pension system management tendencies in the European Union states according to the pension system guarantees, adequacy and sustainability.
4. To perform the Lithuanian funded pension system proceedings and consequences analysis.
5. To submit scientific recommendations for the Lithuania pension system guarantees, adequacy and sustainability.

Research methodology

Combination of the theoretical and empirical methods allowed to identify the pension system models and tendencies of management of the pension systems. In order to meet the set purpose and tasks of the research the *theoretical methods* were applied in this dissertation: comparison, modelling and generalization. *The empirical methods* used in this research were as follows:

1. *An analysis of legal acts*: the legal acts of the Republic of Lithuania, the European Union member-states and the European Union institutions regulating the process of social policy and pension system reforms were analysed in this dissertation.

2. *An analysis of academic literature*: the scientific articles of the Lithuanian and foreign authors allowed to analyze pension systems and pension system reforms. This method was used to validate pension system models and changes in the legal regulation, as well as scientists' evaluations relating to the pension system reforms.

3. *A secondary analysis of data*: the statistical data of EUROSTAT and Department of Statistics to the Government of the Republic of Lithuania were used for the analysis. The results of the survey carried out by State Securities Commission were used for the analysis as well.

4. *A survey*. In order to evaluate the effectiveness of the funded pension system reform of Lithuania a survey about assumption of the participation, information campaign and evaluation of the participation in the funded pension systems were carried out. 423 people polled throughout Lithuania (from 25 to 54 years). Selection of those polled was made according to the following criteria: participation in the funded system reform and more than five years before pensionable age. This category of people are able to save for an adequate pension.

5. *Mathematical statistics method were used for the purpose to analyse quantitative data*. Analysing data, correlation coefficients were calculated, i.e. the Pearson Correlation Coefficient was used for the evaluation of the quantitative data; relatives indices of the variation of process were identified; for the purpose to identify pension system models a factorial analysis was used. Arranging data „MS Office Excel”, „SPSS“ and “STATISTICA 6.0” programs were used.

Scientific novelty. The scientific novelty lies in the complex and systematic approach of the research of pension system models and management tendencies which have never been used before adopting comparative and mathematical statistics methods. Pension system models in the European Union and Lithuania were analysed and compared not only according to the criteria defined in this study and evaluations of scientists but also the reached conclusions were verified by the mathematical statistics method.

The comparative analysis of pension system and pension system reforms in the European Union states and Lithuania were not analysed in conformity with social insurance pensions guaranties, pensions adequacy and financial suitability.

In this study the transformation of Lithuanian pension system as well as the position of the Lithuanian pension system in the typology of pension systems of states of the European Union were analysed from theoretical and practical point of view. The conclusions of this study could be useful for the executing and planning of pension system reforms in the future.

Theoretical and practical importance.

This research emphasizes that the guaranties of the state social insurance pensions must be retained when reforming pension system. It also shows that in the analysed European Union states pension system reforms were accomplished without reduction of the covering of state social insurance pensions. An analysis of Lithuania's social indicators showed that many social indicators in Lithuania are worse than in the others European Union states. Moreover either, the Lithuanian funded pension system reform did not reach a goal to raise a pension level. Consequently, it is necessary to continue executing pension system reforms in Lithuania.

In this dissertation the pension system models in the European Union states were identified, the analysis of the management tendencies was accomplished and the Lithuanian pension system was analysed. It is expected, that scientific recommendations made on the basis of the analysis of the theoretical study and empiric research data will increase the effectiveness of the pension system management and will be useful for government institutions planning pension system reforms in the future.

Approbation of the research results. This study has been considered and approved by the Department of Public Administration at Mykolas Romeris University. The author's research results have been presented in conferences and in 6 scientific publications on the dissertation topic.

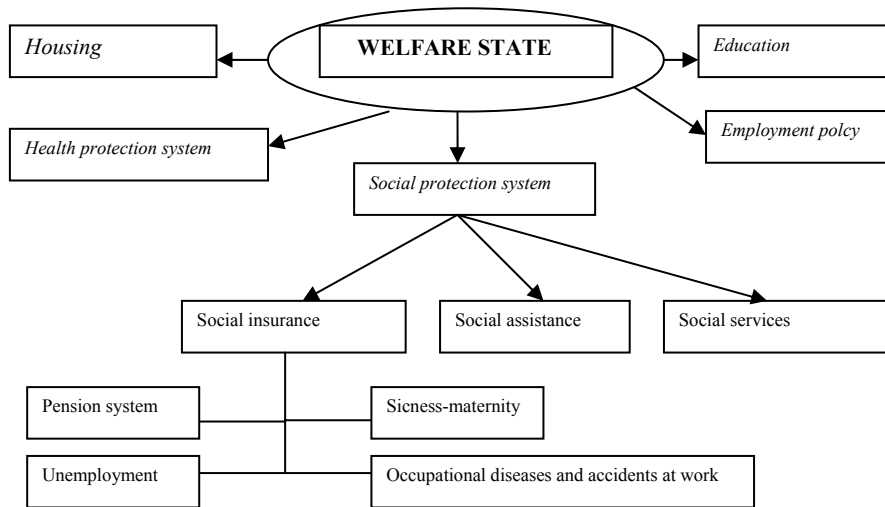
The structure of the dissertation. This dissertation consists of an introduction and three parts, conclusions, proposals, a bibliography, a list of publications published by the author and annexes.

CONTENT SUMMARY OF THE DISSERTATION

The first part of the dissertation titled „**Pension systems theoretical problematic and analysis of preconditions of pension system reforms**” analyses pension systems theoretical aspects and preconditions of pension system reforms. In this part the pension system conceptions and terminological problems were defined, the analysis on changes of social protection conceptions was carried out and different classifications presented by the authors were pointed out. The analysis on pension system preconditions and improvement tendencies of pension system management was accomplished as well. In the first section of the first part (“**Analysis of pension systems notion**”) notion of welfare state, pension system and other concepts were analysed. Considering the analysis of the scientific articles (Aidukaitė 2004, Smalskys 2005, Guogis 2000), it could be noticed, that a conception of the welfare in the field of social protection means the system of social services and social institutions, which provides a standart of living level for people, which allows them to participate in social-cultural life and improves the quality of their life.

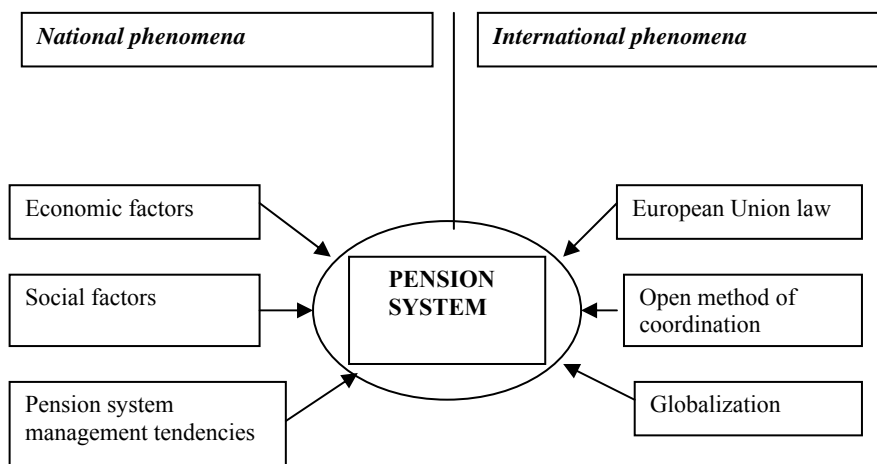
Pension system can be determined as state social insurance pension system set in legal acts, as well as in private funded pension schemes and corporate pension plans, which stipulates acquisition of pension rights, payment of pension benefits, management of pension system and financing methods. R. Lazutka emphasizes a pension’s economic meaning. According to him, the postponement of a person’s created goods until he retires (Lazutka 2002). D. Pieters notes that the aim of the age social insurance risk is to provide an income compensation for persons which have reached a certain age limit or interrupt professional activity because of age (Pieters 1998). P. Durand states that the notion of a pension system depends on the conception. Firstly, a retirement pension is the reward for a person’s professional activity and after the retirement age a person has a right to rest and retirement pension. Secondly, a retired person becomes disabled because of psychological and biological situation and it means that prolongation of the professional activity is impossible (Durand 2005). A. Guogis suggests that the notion of pension system should encompass saving elements, i.e. participation in the funded private pension schemes (Guogis 2000). Figure 1.1 shows relations between the welfare state, social protection system and pension system.

Figure 1.1. Relations between welfare state, social protection system and pension system

In the second section of first part (“**Analysis of pension systems reforms preconditions**”) the preconditions of pension systems reforms were analysed: the European Union institutions recommendations (political and legal aspects), social-economic indicators, functional aspects and improving directions of pension systems management. New economics, social and political challenges at the end of XX century determined necessity of the pension system reforms and the pension system management. Modernisation of pension system reforms is influenced by national and international phenomena: ageing of the society, economic recession, enlarging the role of social partnership, development of the information society, improvement of efficacy, globalization and expansion of the European Union. In this dissertation the analysis of national and international phenomena were accomplished according to the chart shown in figure 1.2.

Figure 1.2. Factors influencing pension system

Social policy problems emphasized by the European Union institutions, migration, the method of open coordination and the European Union employment strategy encourage closer cooperation between states. The method of open coordination is methodologically similar to the benchmarking method, but the method of open coordination could be applied only in the social protection field according to the European Union institution's recommendations. Continent Europe and South Europe pension system models are the most influenced by globalization: the level of benefits decreases, stricter qualification requirements to receive pensions are imposed, labour relations are liberalised, the influence of private pension schemes is increased.

European social and economic development is increasingly related to the globalization of the capital, products and labour market, technological progress and demographic changes. Accordingly, the key national social policy's goal is to raise an adaptation of changes, encourage labour market and support technological, social and social innovations in the public administration sector. The pension system reform objectives are the following: saving of the financial resources, quality improvement of public services, efficiency and efficacy. New pension system management methods help to create more flexible organisational structure, to establish the system of efficacy measurement, results management and quality management system. J. E. Lane states that the objective of public administration sector reform should endeavour better results and expenses cutting (Lane 2001). Ch. Pollit and G. Bouckaert emphasizes that the reform objectives are saving of state expenses, improvement of public sector quality services, increasing of government productivity and possibilities with the view of policy efficiency (Pollit, Bouckaert, 2003). Other authors underline the necessity of public sector reforms too (Buhl, Sørensen, 2007; Thom, Ritz, 2004; Raipa, 2002). B. Melnikas, E. Chlivickas, A. Augustinaitis point out the importance of information and knowledge society (Melnikas, 2007; Chlivickas, 2007; Augustinaitis, 2006). R. Lazutka affirms that the development of pension system relates not only to the technological changes but also to the organisation of the state (Lazutka, 2007). It reflects the development of the Lithuanian pension system in the transformation period because the Lithuanian pension system has been created in the light of existing social, cultural, political and economic situation.

The second part called „**Analysis of pension system models and pension system management tendencies**“ presents an analysis of pension system models in the European Union states (the United Kingdom, Sweden, Netherlands, France, Germany, Italy, Spain) and pension system management tendencies.

In the first section of the second part (“**Pension system models**“) the problem of European social model and pension systems models were analysed. In this dissertation pension system models were analysed using selected criteria: conception of a model, importance of social partnership,

pension system key elements (financing and tax system, first tier benefits, second and third tier benefits and their importance, retirement age, etc.), social-economic indicators, pension system reforms preconditions, results and management tendencies.

The European social model can not be identified because of the European social security law, unwillingness of the European Union states, different economic development. Therefore, North Europe, Continental Europe, South Europe, Anglo-Saxon, hybrid and East Europe pension system models could be distinguished.

In the second section of the second part (**“Analysis of pension system reforms tendencies in the European Union“**) the results of pension system reforms in the European Union states were analysed. Pension system reforms tendencies were identified: raising of the retirement age; restriction of pension benefits receiving conditions; introduction of active labour market measures; introduction of private funded pensions; creation of pension reserve fund; stimulation of additional voluntary pension insurance; creation of pension system reform supervision institutions; stimulation of labour market for elderly people.

Results of pension system reforms in the European Union states show that pension system reforms display an alternative for privatisation of state social insurance pension system and demonstrate that privatisation of pension systems is not a unique way reforming pension system. Pension system reforms in the European Union states enable to evaluate exclusive elements of the Lithuanian pension system model in a more detailed way and can help to model future the Lithuanian pension system reforms.

The third section of the second part (**“Analysis of pension system reforms tendencies in Lithuania“**) states that as a result of the Lithuanian pension system reform 2003, the income of state social insurance fund has decreased and it limited a possibility to increase a pension. Neither the state can guarantee the level of the part of funded pension in the first tier and it means the responsibility of persons. After evaluation of pension system reforms and tendencies in the Lithuanian, the pension system management improvement analysis were accomplished.

The third part of the dissertation titled **“Methodological research of pension systems“** presents the methodology of the research. A pension system modelling using methods of the mathematical statistics and the empirical research of the consequences of the Lithuanian funded pension system reform was carried out.

Main results of the research

Analysis of the pension system financing. Results of the empirical data analysis indicate, that income differentiation and poverty level are lesser in North Europe, hybrid and Continental pension system models which have progressive tax system.

1. Social protection expenses related to the tax (including social insurance contributions) level. According to the results of the research, the statistically significant correlation ($r=0,9406$, $p < 0,05$) exists between the tax (including social insurance contributions) level and social protection expenses. These results allow to prove the proposition that social protection expenses are the highest in the EU states having the highest tax (including social insurance contributions) level.

2. The results of investigation show that statistically significant correlation ($r=0,8743$, $p < 0,05$) exists between the tax (including social insurance contributions) level and the income differentiation. These results allow to prove the proposition that income differentiation is least in EU states having highest tax (including social insurance contributions) level.

A pension system should ensure economic growth and guarantee adequate pensions for the future generations. The reduction of the state social insurance pension system introducing private pension schemes can not solve financing problems and private pension schemes can not be introduced in the state social security system by investment forecasts. The introduction of private pension schemes reduces social security pensions guarantees. Taking into account the results of the research conducted in this dissertation, the progressive tax system could be introduced because such a system better reflects principles of the social justice and social solidarity.

Analysis of the employment growth. The results of the empirical data analysis indicate the importance of „active“ social policy.

1. The results of investigation show that statistically significant correlation ($r=0,8259$, $p < 0,05$) exists between the total employment level and level of part-time workers. These results allow to prove the proposition that the higher numbers of part-time workers increase the level of employment.

2. The results of investigation show that statistically significant correlation ($r=0,8223$, $p < 0,05$) exists between the total employment level and life-long learning. These results allow to draw a conclusion that more life-long learning leads to a higher employment level.

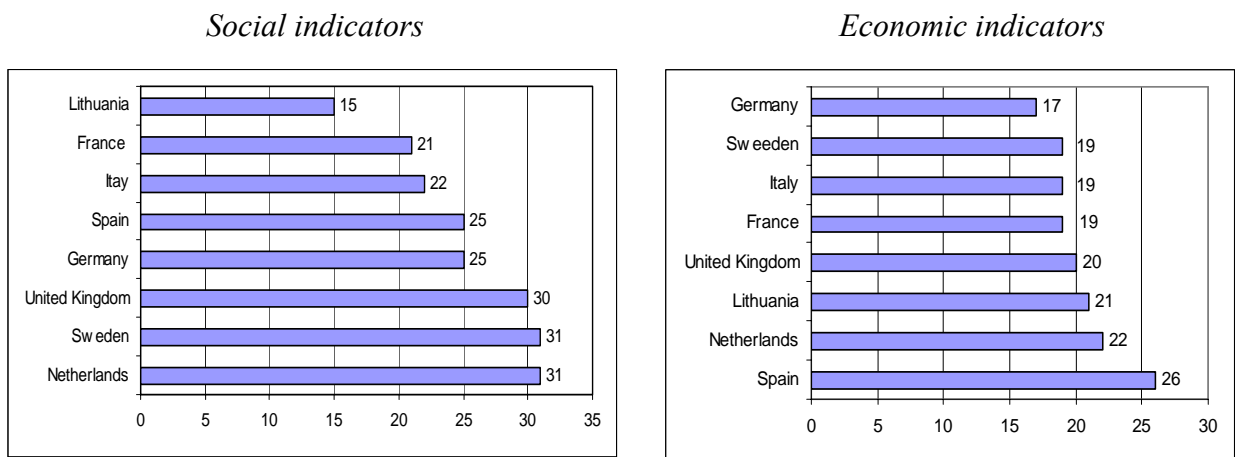
3. The results of investigation show that statistically significant correlation ($r=0,7081$, $p < 0,05$) exists between the total employment level and unemployment level. These results allow to prove the proposition that employment level is the highest in the EU states where unemployment level is the least.

Evaluation of the state social security pensions guarantees in Lithuania. According to the results of empirical research (sociological survey), it could be stated, that in Lithuania state social insurance pensions guarantees play a major role choosing between state social insurance system and private pensions schemes.

The empirical research (sociological survey „Participation in the 2003 Lithuanian funded pension system reform“) shows that 38 percent of respondents negatively appreciated the decision to participate in this funded pension system, 60 percent of respondents noted that the decision to participate in a funded pension system has been made on the recommendation of private pension funds, 27 percent of respondents agreed with the idea to restrict the participation in the funded pension scheme for the persons less than 10 years before pensionable age (39 percent had no opinion).

Analysis of pension system models. Analysing pension system models economic-social indicators (source EUROSTAT) were ranked. The pension system models were analysed conferring scores and indices for economic-social indicators, using Pearson correlation and factorial analysis.

Figure 1.3. Comparison of social-economic indicators

After the evaluation of pension system models by social-economic indices the conclusion was drawn that the Lithuanian social indices are twice less than Sweden and in general, less than other EU states.

Figure 1.4. Results of the factorial analysis

Social indicators (Rotated Component Matrix)

	Models	
	1	2
Germany	,926	,236
Spain	,191	,966
France	,942	-,026
Italy	,360	,893
Netherlands	,980	-,088
Sweden	,783	,295
United Kingdom	,852	,338
Lithuania	,095	-,947

Economic indicators (Component Matrix)

	Models		
	1	2	3
Germany	,404	,186	,837
Spain	-,141	,864	-,299
France	-,133	,684	,655
Italy	-,822	,058	,380
Netherlands	,053	,926	-,216
Sweden	,717	-,122	,606
United Kingdom	,658	,351	-,274
Lithuania	,840	-,008	-,267

The analysis of social-economic indicators allowed to evaluate and to identify pension models. It was proved that social indicators were the most similar between Continental Europe pension system model states (i.e. France and Germany); between South Europe pension system model states (i.e. Spain and Italy); between hybrid pension system model (Netherlands) and Continental Europe pension system model; between North Europe pension system model (Sweden) and Anglo-Saxon pension system model (the United Kingdom). It was established that economic indicators were the most similar between Continental Europe pension system model and North Europe pension system model; between hybrid pension system model, South Europe pension system model (Spain) and Continental Europe pension system model (France); between North Europe pension system model and Anglo-Saxon pension system model.

CONCLUSIONS

1. The aim of the European Union social insurance law is to coordinate social security systems between member – states. Thus, common European social model can not be identified.
2. Taking into consideration the comparison, modelling and mathematical statistics methods North Europe, Continental Europe, South Europe, Anglo-Saxon, hybrid and East Europe pension system models were identified.
3. North Europe and hybrid pension system models analysis proves that economic development and economic competitiveness are compatible with social insurance pensions guarantees.
4. It is proved that social indicators are the most similar between Continental Europe pension system model states (i.e. France and Germany); between South Europe pension system model states (i.e. Spain and Italy); between hybrid pension system model (Netherlands) and Continental Europe pension system model; between North Europe pension system model (Sweden) and Anglo-Saxon pension system model (the United Kingdom).
5. It is established that economic indicators are the most similar between Continental Europe pension system model and North Europe pension system model; between hybrid pension system model, South Europe pension system model (Spain) and Continental Europe pension system model (France); between North Europe pension system model and Anglo-Saxon pension system model.
6. The preconditions of the pension system reforms are economic and social factors, improvement of pension system management, provisions of the European Union law, application of the method of open coordination and globalization.
7. The research showed that in the analysed European Union states funded private pension systems were accomplished without reduction of the covering of state social insurance pensions. The tendencies of pension system reforms are to increase employment and encourage personal saving by participation in private pension schemes. Considering the results of the analysis, it could be stated, that the European Union states seeks for the pension adequacy in the following ways: by increasing pensionable age; by introducing part-time work; by reforming anticipatory and unemployment pension schemes. Pay-as-you-go system is designed to ensure the state social insurance guarantees. Funded pension schemes can not reduce social insurance pensions guarantees, adequacy and sustainability.
8. The Lithuanian pension system model which has been created according to the Continental Europe pension system model, has elements of East Europe and South Europe pension system

models. The funded pension system reform has introduced the elements of Anglo-Saxon pension system model.

9. The Lithuanian pension system model has been formed in a different way compared to the European Union states. However at present it is influenced by similar national and international phenomena.

10. The Lithuanian funded pension system reform of 2003 did not reach the objective to ensure pensions adequacy and sustainability. Due to the fact that the funded pension system was introduced in the conditions of economic growth and surplus of state social insurance fund, the state pension system will have to ensure financial engagements transferring a part of the social contributions to the private pension funds.

11. After the funded pension system reform, the independence of the state social insurance fund from state budget has decreased. The financing of the Lithuanian pension system has become mixed and partly dependent on the state budget and situation in the financial markets.

12. The state social insurance pension system creates higher social security and social solidarity than private funded pension schemes because of the goal of social insurance pensions – to ensure pensions adequacy. The Lithuanian funded pension system reform of 2003 reduced social solidarity and state social insurance pension guarantees. Therefore, the adequacy of pension system could be achieved by raising social insurance pension guarantees.

13. According to the results of empirical research (sociological survey), it could be stated, that the state social insurance pensions guarantees play a major role in Lithuania choosing between the state social insurance system and private pensions schemes.

PROPOSALS

1. Persons must be informed about pension rights. Only after professional investigation of received information a person has a possibility to make the right decision choosing between pension systems.
2. To improve the pension system management by introducing risk management, finance management, and quality management systems and to expand electronic services.
3. The establishment of the pension system reserve fund can ensure pension system financial sustainability. The pension system reserve fund can be created by law for the purpose of financing the state social insurance fund deficit for pensions in the future.
4. The funded pension system reform must ensure continuity of legally protected interests. Consequently, it is recommended to restrict the participation in the funded pension scheme for persons having less than 10 years before pensionable age.
5. The state pension system (not based on social insurance) must be modified into additional benefits system based on the merits. The state pension system can not exist as a part of social insurance system. Appointed state pensions should be paid by a person's decision: a state pension or a state social insurance pension.
6. The creation of an independent permanent institution having the function to evaluate pension system reform projects or pension system reform progress could consolidate the management of the pension system. This institution could be based on the social partnership.
7. According to the practice of the pension system in the European Union states and taking into account the results of the research in this dissertation, reforming of the Lithuanian pension system could be executed after evaluation of experience of the North Europe and hybrid pension system models.
8. According to the practice of the pension system in the European Union states and considering the results of the research in this dissertation, the progressive tax system could be introduced because such a system better reflects principles of the social justice and social solidarity.

LIST OF ACADEMIC PUBLICATIONS ON THE DISSERTATION TOPIC

1. Bitinas A. La caisse unique pour les ressortissants des pays de l'Europe centrale et orientale (PECO) en matière de retraite: les aspects juridiques // Regards. Saint Etienne: EN3S. 2005, No. 27. P. 111-129.
2. Bitinas A. Les reformes des retraites en Lituanie: conditions et consequences // Regards. Saint Etienne: EN3S. 2006, No. 29. P. 191-206.
3. Bitinas A. Practical aspects of pension system reforming in the European Union // Viešoji politika ir administravimas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2006, Nr. 17. P. 60-69.
4. Bitinas A. Pension system reforms in France // Tiltai. Klaipėda: Klaipėdos universitetas. 2007, Nr. 2.
5. Битинас А. Побудительные причины реформ пенсионной системы современной Литвы // Социальный вестник пенсионных и социальных фондов СНГ и Балтии. Москва: Международная ассоциация пенсионных и социальных фондов. 2006, № 4 (26). P. 65-69.
6. Битинас А. Реформирование пенсионных систем в государствах Европейского Союза // Социальный вестник пенсионных и социальных фондов СНГ и Балтии. Москва: Международная ассоциация пенсионных и социальных фондов. 2007, № 2 (28). P. 68-72.

AUTORIAUS MOKSLINIŲ STRAIPSNIŲ DISERTACIJOS TEMA SĄRAŠAS

1. Bitinas A. La caisse unique pour les ressortissants des pays de l'Europe centrale et orientale (PECO) en matière de retraite: les aspects juridiques // Regards. Saint Etienne: EN3S. 2005, No. 27. P. 111-129.
2. Bitinas A. Les reformes des retraites en Lituanie: conditions et consequences // Regards. Saint Etienne: EN3S. 2006, No. 29. P. 191-206.
3. Bitinas A. Pensijų sistemų reformavimo Europos Sąjungos valstybėse praktiniai aspektai // Viešoji politika ir administravimas. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. 2006, Nr. 17. P. 60-69.
4. Bitinas A. Pensijų sistemos reformos Prancūzijoje // Tiltai. Klaipėda: Klaipėdos universitetas. 2007, Nr. 2.
5. Битинас А. Побудительные причины реформ пенсионной системы современной Литвы // Социальный вестник пенсионных и социальных фондов СНГ и Балтии. Москва: Международная ассоциация пенсионных и социальных фондов. 2006, № 4 (26). P. 65-69.
6. Битинас А. Реформирование пенсионных систем в государствах Европейского Союза // Социальный вестник пенсионных и социальных фондов СНГ и Балтии. Москва: Международная ассоциация пенсионных и социальных фондов. 2007, № 2 (28). P. 68-72.

BRIEF INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

First name: Audrius

Surname: Bitinas

Academic background:

1993-1998 Vilnius University, Master degree in Law.

1996-1997 Jean Moulin Lyon III (Lyon, France) University Law Faculty, diploma of studies.

2002 Studies of the European Union social law in the “Clingendael” institute, The Hague (The Netherlands).

2004 Studies in Ecole nationale des études supérieures de la sécurité sociale (EN3S) Saint Etienne (France), diploma of the management of social institutions.

2003-2008 Mykolas Romeris University, Doctoral studies of management and administration.

Working experience:

2001 – till now State social insurance fund board under the Ministry of social protection and labour, Head of Legal division.

2006 – till now Mykolas Romeris University, lecturer.

Other information:

2004 Stage in *Caisse regionale de l'assurance maladie du Nord-Est* (CRAM du Nord-Est), Nancy (France).

TRUMPOS ŽINIOS APIE AUTORIŲ

Vardas:	Audrius
Pavardė:	Bitinas
Išsilavinimas:	
1993-1998	Vilniaus universitetas, suteiktas teisininko magistro kvalifikacinis laipsnis.
1996-1997	Jean Moulin Lyon III universiteto(Lionas, Prancūzija) Teisės fakultetas, studijų diplomas.
2002	Europos Sąjungos socialinės apsaugos teisės kursai “Clingendael” institute Hagoje (Nyderlandai), studijų diplomas.
2004	Prancūzijos aukštųjų socialinės apsaugos studijų centras (EN3S) Saint Etienne, specializuotų socialinio draudimo įstaigų vadybos diplomas.
2003-2008	Mykolo Romerio universitetas, vadybos ir administravimo doktorantūros studijos.
Darbo patirtis:	
2001 iki dabar	Valstybinio socialinio draudimo fondo valdybos prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos Teisės skyriaus vedėjas.
2006 iki dabar	Mykolo Romerio universiteto lektorius.
Kita informacija:	
2004	Stažotė Prancūzijos Šiaurės – Rytų regioninėje sveikatos draudimo kasoje (CRAM du Nord-Est), Nancy.

PENSIJŲ SISTEMŲ MODELIAI IR VALDYMO TENDENCIJOS EUROPOS SAJUNGOJE

Temos aktualumas. Pensijų sistemos reformų klausimai Lietuvoje tampa vis aktualesni. Pensijų sistemos reformų aktualumą sąlygoja šalies demografinė ir ekonominė padėtis. Remiantis Europos Statistikos biuro duomenimis, išlaidos pensijoms finansuoti 2004 metais Lietuvoje sudarė 63,2 proc. ES – 15 valstybių vidurkio (skaičiuojant nuo BVP). Prognozuojama, kad nuo 2004 iki 2050 metų vyresnio amžiaus žmonių Lietuvoje skaičius padidės nuo 15 iki 26,7 procentų. Tai reiškia, kad išlaidos pensijų finansavimui išaugs dėl didesnio pensininkų skaičiaus ir turės būti didinamos valstybinio socialinio draudimo pensijos. Nuo 1995 iki 2006 m. vidutinės socialinio draudimo senatvės pensijos dydis išaugo daugiau kaip tris kartus, tačiau jis yra mažesnis už minimalias Europos Sąjungos (ES) valstybių – senbuvių pensijas. Pensijų sistemų reformavimą taip pat skatina Lietuvos narystė Europos Sąjungoje, kadangi Lietuva turi dalyvauti įgyvendinant ES socialinę politiką.

Europos Sąjungos institucijos aiškiai apibrėžia Europos socialinės politikos uždavinį – naudojant veiksmingas priemones, išsaugoti ir tobulinti Europos socialinį modelį⁵. Kadangi bendro Europos socialinio modelio nėra, tobulinant Lietuvos pensijų sistemą būtina perimti kitų ES valstybių pensijų sistemų modelių reformų patirtį. Kai kurioms valstybėms (Švedija, Olandija) būdingas aukštas ekonominio išsivystymo ir socialinės apsaugos lygis, todėl šiame darbe atlikta pasirinktų Europos Sąjungos valstybių ir Lietuvos pensijų sistemų modelių bei jų reformų analizė gali padėti įvertinti Lietuvos pensijų sistemos būklę ir reformų kryptis.

Temos aktualumą pagrindžia ir teisiniai dokumentai – 2006 m. Lietuvos konvergencijos programoje konstatuota, kad šio šimtmečio trečiajame dešimtmetyje sparčiai gausės pensininkų, dėl mažo gimstamumo ir emigracijos sumažės dirbančių asmenų skaičius, tačiau socialinės apsaugos sistemos finansavimas turi užtikrinti tvirtas socialinės garantijas⁶. 2005 m. Lietuvos nacionaliniame pranešime dėl pakankamų ir stabilų pensijų strategijos pažymėta, kad vidutinė valstybinio socialinio draudimo senatvės pensija (turint būtiną pensijų stažą) 2005 metais sudarė tik 45,8 proc. vidutinio neto darbo užmokesčio šalies ūkyje. 2003 metų kaupiamosios pensijų sistemos reformos

5 Europos Ekonomikos ir socialinių reikalų komiteto nuomonė dėl Europos Sąjungos Komisijos komunikato dėl socialinės politikos darbotvarkės, 2005. COM(2005) 33 final // Official journal. 2005, Nr. C 294/14.

6 Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. gruodžio 8 d. nutarimas Nr. 1230 „Dėl Lietuvos konvergencijos 2006 metų programos“ // Valstybės žinios. 2006, Nr. 136-5162.

išlaidos finansuojamos valstybinio socialinio draudimo fondo lėšomis, todėl pensijų pakeičiamumo normos dydžio problema išlieka aktuali⁷.

Europos Sąjungos Komisijos 2006 m. ataskaitoje dėl pakankamų ir stabilių pensijų akcentuojama, kad pagrindinės ES valstybių pensijų sistemų problemos yra visuomenės senėjimas ir būsimo gyvenimo trukmės ilgėjimas, todėl valstybėms reikia vis didesnių finansinių resursų pensijų išmokoms⁸. Šioje Europos Komisijos ataskaitoje pateikiami pasiūlymai, kad valstybės turi skatinti asmenis likti aktyviems darbo rinkoje, nustatyti aiškų ryšį tarp sumokėtų įmokų ir gaunamų pensijų, modernizuoti pensijų sistemas atsižvelgiant į darbo rinkos pokyčius, užtikrinti minimalias pensijas, tobulinti pensijų sistemos valdymą. Svarbus veiksnys, lemiantis pensijų sistemos reformų veiksmingumą, yra tai, kad pensijų sistemos reformos turi būti vykdomos pagal parengtą ilgalaikę reformos strategiją, o privačių pensijų schemas neturi sumažinti valstybinių pensijų sistemos garantuojamų pensijų pakankamumo.

Europos Statistikos biuras pažymi, kad jeigu vyriausybė negali garantuoti išmokų daugumai pensijų sistemos dalyvių, tokia pensijų sistema negali būti laikoma socialinės apsaugos sistemos dalimi, taip pat socialinės apsaugos sistemos dalimi negali būti laikomos ir kaupiamosios apibrėžtų įmokų pensijų schemas, už kurių valdymą yra atsakinga vyriausybė. Lietuvos kaupiamųjų pensijų sistemos reforma iš dalies sumažino valstybinių socialinio draudimo pensijų pakankamumo garantijas, todėl Lietuvos pensijų sistemos analizė ir jos palyginimas su pasirinktų Europos Sąjungos valstybių pensijų sistemomis praktiniu požiūriu yra aktuali tema, užtikrinant valstybinio socialinio draudimo pensijų garantijas, pensijų pakankamumą ir pensijų sistemos finansinį stabilumą.

Temos aktualumą pagrindžia Lietuvos mokslininkai, kurie kritiškai atsiliepia apie valstybinio socialinio draudimo pensijų garantijų mažinimą. P. Gylys teigia, kad kai kurių Rytų Europos valstybių patirtis parodė, kad privatūs privalomieji kaupiamieji pensijų fondai buvo steigiami gerai neįsigilinus į reformų padarinius, o reformų rezultatai buvo blogesni už lauktuosius (Gylys, 2002). R. Lazutka, vertindamas 2003 m. Lietuvos pensijų sistemos reformą, pažymėjo, kad tikrasis pensijų reformos tikslas – valstybinė protekcija atskirai verslo rūšiai, o gyventojai veržiasi į privačius pensijų fondus genami socialinio nesaugumo ir nesuvokdami, kad taip nuo jo tik dar labiau tolsta. A. Guogio nuomone, taip sprendžiant socialines problemas Lietuvoje, „socialinės Europos“ vizija nuo jos tolsta, o ne artėja (Guogis, 2004).

7 Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. 2005 m. Lietuvos nacionalinis pranešimas dėl pakankamų ir stabilių pensijų strategijos. – Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2005.

8 European Commission. Synthesis report on adequate and sustainable pensions, 2006.

Viešojo administravimo sistemos pokyčius nagrinėja A. Augustinaitis, B. Melnikas, E. Chlivickas, V. Domarkas, A. Raipa. Gerovės valstybės raidos tendencijas analizuoja V. Smalskys, A. Guogis, P. Gylys, R. Lazutka.

Tarp valdymo efektyvumą nagrinėjančių užsienio autorių galima išskirti N. Thom ir A. Ritz, F. Garter, J. Machler, J. Nickolson. J. E. Lane teigia, kad viešojo administravimo sąvoka evoliucionavo į rezultatyvaus valdymo sąvoką, reiškiančią, kad efektyvumas yra svarbiau už taisyklės, veiksmingumas – už teisėtumą, lankstumas – už atsakomybę (Lane, 2001). Ch. Pollitt ir G. Bouckaert nuomone, viešojo administravimo sistemos reformos turi padėti stiprinti politinę biurokratijos kontrolę, skatinti lankstumą ir naujoves, suteikti prioritetą taupymui, mažinti etatų skaičių bei gerinti personalo motyvaciją, griežtinti valdymo atskaitomybę, kurti daugiau vienos funkcijos agentūrų, pagerinti programų koordinavimą, padidinti efektyvumą, pagerinti kokybę bei sumažinti išlaidas (Pollitt, Bouckaert, 2003). Remiantis užsienio mokslininkų teiginiais, pensijų sistemos valdymo efektyvumas gali būti didinamas įvedant naujus administravimo metodus.

Kiti užsienio autoriai (O. Chagny, G. Dupont, H. Sterdyniak, P. Veroni, B. H. Casey, E. Fultz, M. Ruch) nagrinėja pensijų sistemas ir jų reformas. C. Gillion teigia, kad efektyviausias finansavimo kaštų mažinimo sprendimas būtų kombinuoti pensijų išmokų dydžio mažinimas, moterų dalyvavimo darbo rinkoje didinimas ir bedarbių skaičiaus sumažinimas. N. Barr nuomone, tiek einamųjų išmokų sistema, tiek ir kaupiamųjų pensijų sistema priklauso nuo demografinių ir politinių reiškinių bei makroekonominių rodiklių (Barr, 2003). A. Euzeby pažymi, kad reikia kovoti su idėjomis, skatinančiomis valstybinio socialinio draudimo aprėpties mažinimą (Euzeby, 2007). G. Esping-Andersen teigia, kad socialinio draudimo privatizavimas nėra gera išeitis reformuojant socialinio draudimo sistemą, kadangi privatūs pensijų planai veikia mokestinių lengvatų pagrindu (t.y. juos subsidijuoja gyventojai ir įmonės), o privačių planų administravimo kaštai gali būti nemažesni nei valstybinio socialinio draudimo (Esping-Andersen, 1996). M. Castells nuomone, norint kurti gerovės valstybę bei vykdyti strateginės plėtros politiką, orientuotą į produktyvumo bei konkurencingumo didinimą, reikia suteikti aktyvesnę dėmesį valstybei (Castells, 2006). M. Cichon pažymi, kad net ir globalizacijos sąlygomis europiečiai turi ginti savo socialinio draudimo sistemas, kadangi jos yra jų gerovės šaltinis, gyvenimo lygio standartas ir socialinis teisingumas (Cichon, 2007).

Mokslinė problema. Šio darbo mokslinė problema yra išskirti pensijų sistemų modelius Europos Sąjungoje teorinių ir empirinių metodų pagalba bei išanalizuoti pensijų sistemų valdymo tendencijas.

Taip pat Lietuvos ir Europos Sąjungos valstybių pensijų sistemų ir jų reformų analizė valstybinio socialinio draudimo pensijų garantijų, pensijų pakankamumo bei finansinio stabilumo aspektu mokslinėje literatūroje kompleksiskai ir sisteminiu požiūriu nebuvo nagrinėta.

Ginami teiginiai:

1. Nėra bendro Europos socialinio modelio, dėl to išskiriami Šiaurės Europos, Kontinentinės Europos, Pietų Europos, anglo-saksų, hibridinis ir Rytų Europos pensijų sistemų modeliai.

2. Lietuvos pensijų sistemos modelis sukurtas pagal Kontinentinės Europos pensijų sistemos modelį, turi Rytų Europos pensijų sistemos modelio bruožų, tačiau 2003 m. pensijų sistemos reforma įvedė anglo-saksų pensijų sistemos modelio požymius.

3. Atsižvelgiant į pensijų sistemos valdymo tendencijas Europos Sąjungos valstybėse, tikslinga nemažinti valstybinio socialinio draudimo pensijų dalies.

Tyrimo tikslas. Nustatyti ES valstybių pensijų sistemų modelius bei jų reformavimo tendencijas teoriniu ir empiriniu aspektais ir įvertinti pensijų sistemos garantijas, finansinį stabilumą bei pakankamumą reformuojant pensijų sistemas. Siekiant tyrime iškelto tikslo, nustatyti tokie mokslinio tyrimo uždaviniai. Šiems tikslams pasiekti keliami tokie pagrindiniai disertacijos tyrimo **uždaviniai:**

1. Nustatyti pensijų sistemų modelius nagrinėjamose Europos Sąjungos valstybėse teoriniais ir empiriniais metodais;
2. Išanalizuoti pensijų sistemų reformų prielaidų politinius bei teisinius aspektus, socialinius-ekonominius indikatorius ir atlikti pensijų sistemų valdymo tendencijų analizę pasirinktose ES valstybėse;
3. Atlikti pensijų sistemų reformų tendencijų ES valstybėse analizę, įvertinant pensijų sistemos pakankamumą ir finansinį stabilumą;
4. Atlikti 2003 metų Lietuvos pensijų sistemos reformos eigos ir pasekmių analizę;
5. Pateikti mokslines rekomendacijas dėl Lietuvos pensijų sistemos pakankamumo ir finansinio stabilumo.

Tyrimo metodai

Teorinių ir empirinių metodų kombinacija leido nustatyti pensijų sistemų modelius bei pensijų sistemų valdymo tendencijas. Atliekant tyrimą, buvo taikomi šie **teoriniai tyrimo** metodai: lyginamosios analizės, modeliavimo ir apibendrinimo. Atliekant tyrimą, buvo naudojami ir **empiriniai tyrimo** metodai:

1. Naudojant *teisinių dokumentų analizės metodą*, buvo tiriami Lietuvos Respublikos, ES valstybių ir ES institucijų teisės aktai.

2. *Mokslinės literatūros analizės metodas* leido susipažinti su įvairiomis pensijų sistemų ir jų reformų koncepcinėmis nuostatomis. Šiuo metodu buvo siekiama teoriškai pagrįsti pensijų sistemų modelius ir pensijų sistemų teisinio reguliavimo pokyčius, taip pat mokslininkų vertinimus, susijusius su įvykdytomis pensijų sistemų reformomis.

3. *Antrinė duomenų analizė*: buvo analizuojami Europos Sąjungos Statistikos biuro, Statistikos departamento prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės statistiniai duomenys, taip pat buvo analizuojami Vertybinių popierių komisijos atliktų visuomenės apklausų rezultatai.

4. Lietuvos kaupiamosios pensijų sistemos reformos pasekmių tyrimas *anketinės apklausos* forma buvo atliekamas trimis kryptimis: asmenų dalyvavimo reformoje prielaidos, pensijų kaupimo dalyvių informuotumas ir dalyvavimo kaupiamojoje sistemoje vertinimas. Anketinės apklausos metodo pagalba visuose Lietuvos miestuose buvo apklausti 423 asmenys (nuo 25 iki 54 metų), dalyvavę 2003 m. pensijų sistemos reformoje ir užpildę parengtas anketas. Asmenų amžiaus grupės pasirinkimas motyvuojamas tuo, kad 25 – 54 m. amžiaus grupės asmenys yra darbingi, jų dalyvavimas pensijų kaupimo reformoje siejamas su asmenų taupymu būsimai pensijai, iki išėjimo į pensiją jiems lieka daugiau kaip penki metai (likus penkiems ar mažiau metų asmenys turi teisę išeiti į išankstinę pensiją), taip pat šios amžiaus grupės asmenys gali daryti įtaką būsimos pensijos dydžiui didindami draudžiamąsias pajamas.

5. *Matematinės statistikos* metodas panaudotas analizuojant tyrimo duomenis. Šio metodo pagalba kiekybinių duomenų koreliacinių ryšių nustatymui taikytas Pirsono koreliacijos koeficientas, nustatyti proceso kitimo santykiniai dydžiai ir atlikta faktorinė analizė. Tvarkant duomenis, panaudota kompiuterinės programos „MS Office Excel“, „SPSS“ ir „STATISTICA 6.0“.

Mokslinis naujumas. Mokslinis naujumas pasireiškia tuo, kad pirmą kartą Lietuvoje lyginamosios bei matematinės statistikos analizės metodais išskirti pensijų sistemų modeliai Europos Sąjungoje ir valdymo tendencijos. Lietuvos ir pasirinktų Europos Sąjungos valstybių pensijų sistemos modeliai palyginti ir išanalizuoti ne tik pagal tyrime apibrėžtus kriterijus ir mokslininkų vertinimus, bet ir gautos išvados patvirtintos matematinės statistikos metodu.

Lietuvos ir Europos Sąjungos valstybių pensijų sistemų ir jų reformų analizė valstybinio socialinio draudimo pensijų garantijų, pensijų pakankamumo bei finansinio stabilumo aspektu mokslinėje literatūroje kompleksiskai ir sisteminiu požiūriu nebuvo nagrinėta, todėl į pensijų sistemos reformavimą pažvelgta valstybinio socialinio draudimo garantijų, pensijų pakankamumo ir finansinio stabilumo aspektu.

Šiame darbe taip pat nagrinėjama Lietuvos pensijų sistemos transformacija teoriniu bei praktiniu požiūriu ir Lietuvos pensijų sistemos vieta pasirinktų ES valstybių pensijų sistemų tipologijoje. Tyrimo rezultatų pagrindu pateiktos išvados galėtų padėti vykdyti Lietuvos pensijų sistemos reformas.

Teorinė ir praktinė darbo reikšmė.

Tyrimė akcentuojama, kad Lietuvoje būtina išsaugoti valstybinių socialinio draudimo pensijų garantijas pensijų sistemų reformų eigoje, taip pat tyrimas įrodo, kad Europos Sąjungos valstybėse pensijų sistemos reformos atliktos nemažinant valstybinio socialinio draudimo pensijų apimtį. Lietuvos pensijų sistemą apibūdinančių ekonominių bei socialinių rodiklių visuma yra blogesnė nei kitų nagrinėjamų Europos Sąjungos valstybių, taip pat 2003 m. kaupiamųjų pensijų sistemos reforma nepasiekė kelto tikslo padidinti pensijų dydį, todėl Lietuvoje būtina toliau vykdyti pensijų sistemos reformas.

Moksliniame darbe nustatyti pensijų sistemų modeliai ES, išanalizuota medžiaga apie pasirinktų Europos Sąjungos valstybių pensijų sistemų valdymo tendencijas, atlikta Lietuvos pensijų sistemos analizė suteikia galimybę vyriausybei įstaigoms padidinti pensijų sistemų reformų valdymo efektyvumą bei planuoti pensijų sistemų reformas.

Tyrimo rezultatų aprobavimas. Disertacija apsvaistyta Mykolo Romerio universiteto Viešojo administravimo fakulteto Viešojo administravimo katedroje. Kai kuriais disertacijoje analizuotais klausimais yra publikuoti moksliniai straipsniai bei skaityti pranešimai mokslinėse konferencijose: pagrindiniai disertacijos teiginiai pateikti 6 publikacijose.

Darbo struktūra. Darbą sudaro įvadas, tyrimų apžvalga, darbo metodologija, trys dėstomosios – tiriamosios dalys, išvados, naudotos literatūros sąrašas, autoriaus mokslinių publikacijų disertacijos tema sąrašas ir priedai.

Pirmojoje dalyje „PENSIJŲ SISTEMŲ TEORINĖS PROBLEMATIKOS IR PENSIJŲ SISTEMŲ REFORMŲ PRIELAUDŲ ANALIZĖ“ apžvelgiami pensijų sistemų teoriniai aspektai ir atlikta pensijų sistemų reformų prielaidų analizė. Šioje dalyje apibrėžiama pensijų sistemos samprata ir terminologinės problemos, atlikta socialinės apsaugos koncepcijų ir jų pokyčių analizė, nagrinėjami pensijų sistemų klasifikacijų ypatumai. Taip pat atlikta pensijų sistemų reformų prielaidų ir pensijų sistemų tobulinimo kryptų analizė.

Šio mokslinio darbo antrojoje dalyje „PENSIJŲ SISTEMŲ MODELIŲ IR PENSIJŲ SISTEMŲ VALDYMO TENDENCIJŲ ANALIZĖ“ atlikta Europos Sąjungos valstybių ir Lietuvos pensijų sistemos modelių analizė. Taip pat atlikta pensijų sistemų valdymo Europos Sąjungos valstybėse ir Lietuvoje tendencijų analizė.

Trečiojoje dalyje „PENSIJŲ SISTEMŲ TYRIMO METODOLOGIJA“ pateiktas pensijų sistemų tyrimo metodologijos aprašymas, atliktas pensijų sistemos modeliavimas matematinės statistikos metodu ir atliktas Lietuvos kaupiamosios pensijų sistemos reformos eigos ir pasekmių tyrimas.

IŠVADOS

1. Europos Sąjungos socialinio draudimo teisė skirta koordinuoti ES valstybių socialinės apsaugos sistemas, todėl nėra bendro Europos socialinio modelio.
2. Lyginamosios analizės, modeliavimo ir matematinės statistikos analizės metodų pagalba nustatyti pensijų sistemų modeliai nagrinėjamosiose ES valstybėse: Šiaurės Europos, Kontinentinės Europos, Pietų Europos, anglo-saksų, hibridinis ir Rytų Europos.
3. Šiaurės Europos ir hibridinis pensijų sistemų modeliai įrodo, kad ekonominė plėtra ir ekonominis konkurencingumas galimas užtikrinant valstybinio socialinio draudimo pensijų garantijas.
4. Nustatyta, kad socialiniai rodikliai panašiausi tarp Kontinentinės Europos pensijų sistemos modelio valstybių (t.y. Prancūzijos ir Vokietijos); tarp Pietų Europos pensijų sistemos modelio valstybių (t.y. Ispanijos ir Italijos); tarp hibridinio pensijų sistemos modelio (Olandija) ir Kontinentinės Europos pensijų sistemos modelio valstybių; tarp Šiaurės Europos pensijų sistemos modelio (Švedija) ir anglo-saksų pensijų sistemos modelio (D. Britanija);
5. Nustatyta, kad ekonominiai rodikliai panašiausi tarp Kontinentinės Europos pensijų sistemos modelio ir Šiaurės Europos pensijų sistemos modelio; tarp hibridinio pensijų sistemos modelio, Pietų Europos pensijų sistemos modelio (Ispanija) ir Kontinentinės Europos pensijų sistemos modelio (Prancūzija); tarp Šiaurės Europos pensijų sistemos modelio ir anglo-saksų pensijų sistemos modelio.
6. Pensijų sistemų reformavimo prielaidos yra ekonominiai bei socialiniai reiškiniai ir pensijų sistemų tobulinimas, ES teisės nuostatos, atviro koordinavimo metodo taikymas ir globalizacija.
7. Nagrinėjamosiose ES valstybėse socialinio draudimo įmokų sąskaita nekuriamos privačios kaupiamųjų pensijų schemos. ES valstybėse pensijų sistemų reformų tendencijos yra didinti užimtumą ir skatinti asmenis rūpintis savo gerove, skatinant papildomą savanorišką pensinį draudimą. ES valstybės pensijų pakankamumą užtikrina didinant pensinį amžių, įvedant dalinį darbą, reformuojant išankstinių pensijų ir nedarbo išmokų schemas. Einamųjų išmokų sistema turi užtikrinti asmenų socialinio draudimo garantijas. Kaupiamųjų pensijų schemos neturi sumažinti valstybinių pensijų sistemos garantuojamų pensijų pakankamumo ir užtikrina papildomas socialinio draudimo garantijas.
8. Lietuvos pensijų sistemos modelis sukurtas pagal Kontinentinės Europos pensijų sistemos modelį, turi Rytų Europos bei Pietų Europos pensijų sistemos modelio bruožų. Kaupiamųjų pensijų sistemos sukūrimas įvedė anglo-saksų pensijų sistemos modelio bruožus.

9. Lietuvos pensijų sistemos modelis susiformavo kitomis sąlygomis nei ES pensijų sistemos, tačiau šiuo metu įtakojamas panašių nacionalinių ir tarptautinių reiškinių.

10. 2003 m. pensijų sistemos reforma nepasiekė keltų tikslų užtikrinti pensijų sistemos finansinį stabilumą. 2003 m. pensijų sistemos reforma pradėta vykdyti esant ekonominiam augimui ir valstybinio socialinio draudimo (VSD) fondo biudžeto pertekliui, tačiau pensijų sistema turės užtikrinti prisiimtus finansinius įsipareigojimus, pensijų fondams pervedant valstybinio socialinio draudimo įmokų dalį.

11. Po pensijų sistemos reformos, VSD fondo biudžeto nepriklausomumas nuo valstybės biudžeto sumažėjo, kadangi valstybinio socialinio draudimo sistema tapo mišri ir iš dalies priklausoma nuo valstybės biudžeto ir situacijos finansų rinkose.

12. Valstybinio socialinio draudimo pensijų sistema sukuria didesnę socialinę saugumą nei privačių pensijų schemas, kadangi pensijų sistemos tikslas – užtikrinti pensijų pakankumą. 2003 m. pensijų sistemos reforma sumažino socialinį solidarumą ir valstybinių socialinio draudimo pensijų garantijas, todėl Lietuvos pensijų sistemos pajamų pakankamumas gali būti pasiektas didinant valstybinio socialinio draudimo pensijų garantijas.

13. Remiantis empirinio tyrimo (sociologinės apklausos) rezultatais, galima daryti išvadą, kad valstybinio socialinio draudimo pensijų garantijos Lietuvoje vaidina svarbų vaidmenį renkantis tarp valstybinio socialinio draudimo pensijų sistemos ir privataus pensinio draudimo schemų.

SIŪLYMAI

1. Asmenys turi būti nuolat informuojami apie įgytas teises į pensiją. Tik profesionaliai įvertinęs gautą informaciją, asmuo gali padaryti teisingą sprendimą rinkdamasis tarp pensijų sistemų.
2. Tobulinti pensijų sistemos valdymą: įdiegti rizikos valdymo, finansų valdymo, veiklos valdymo bei kokybės vadybos sistemas ir plėsti elektronines paslaugas.
3. Pensijų sistemos rezervo fondo įsteigimas galėtų padėti užtikrinti pensijų sistemos finansinį stabilumą. VSD fondo biudžeto rezervas turi būti įsteigtas įstatymo pagrindu ir turi būti skiriamas ilgalaikiams tikslams būsimam VSD fondo biudžeto deficitui finansuoti.
4. Kaupiamųjų pensijų sistemos reforma dėl joje dalyvaujančių asmenų teisėtų lūkesčių principo turi būti tęsiama, tačiau rekomenduojama apriboti asmenų, kuriems iki pensijos liko mažiau kaip 10 m. dalyvavimą kaupiamųjų pensijų sistemoje.
5. Valstybinės pensijos gali būti pakeistos tam tikra papildomų išmokų už nuopelnus sistema, tačiau tai neturi būti valstybinio socialinio draudimo pensijos rūšis. Jau paskirtos valstybinės pensijos turi būti mokamos pagal asmens pasirinkimą – arba socialinio draudimo pensija, arba valstybinė pensija.
6. Nepriklausomos nuolat veikiančios institucijos, atsakingos už pensijų sistemos reformos nagrinėjimą ar eigos vertinimą, įsteigimas gali padėti konsoliduoti pensijų sistemos valdymą. Turi būti sudaryta nuolatinė konsultacinės pensijų reformos priežiūros institucija, į kurią įeitų socialinių partnerių atstovai.
7. Atsižvelgiant į ES valstybių patirtį ir atlikto tyrimo gautus rezultatus, Lietuvos pensijų sistemos modelio reformavimas turėtų būti vykdomas įvertinus Šiaurės Europos ir hibridinio pensijų sistemų modelių patirtį.
8. Atsižvelgiant į ES valstybių patirtį ir atlikto tyrimo gautus rezultatus, Lietuvoje progresinių mokesčių sistema gali būti įvesta, kadangi ji atspindi socialinio teisingumo bei socialinio solidarumo principus.

